

Sygn. akt III SK 40/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Dawid Miąsik (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

Protokolant Grażyna Grabowska

w sprawie z powództwa Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w W.
przeciwko Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
o naruszenie zbiorowych interesów konsumentów i nałożenie kary pieniężnej,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 9 września 2015 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 6 listopada 2013 r.,

- 1. oddała skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 270 zł.
(dwieście siedemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Prezes Urzędu) w punkcie II sentencji decyzji z 30 grudnia 2009 r. [...] uznał, że wymienione w nim postanowienia stosowanych przez PZU S.A. (powód) w umowach z konsumentami wzorców umów o nazwach „Ogólne warunki ubezpieczenia autocasco dla klienta indywidualnego oraz małego lub średniego przedsiębiorcy”, „Ogólne warunki ubezpieczenia autocasco dla klienta indywidualnego oraz małego lub średniego przedsiębiorcy”, „Ogólne warunki ubezpieczenia PZU DOM Plus”, „Ogólne warunki kompleksowego ubezpieczenia „Bezpieczny Turysta”; „Ogólne warunki jednostkowego i rodzinnego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków”, „Ogólne warunki zbiorowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków” pozostają w sprzeczności z art. 813 § 1 k.c. i naruszają zakaz, o którym mowa w art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2007 r. Nr 50, poz. 331, uokik).

W uzasadnieniu decyzji Prezes Urzędu przyjął, że art. 813 § 1 k.c. reguluje kwestie związane z ustalaniem należnej zakładom ubezpieczeń składki ubezpieczeniowej oraz wysokości składki, jakiej zwrot należy się konsumentowi w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczeniowej przed upływem okresu, na jaki została zawarta. Świadczeniem ubezpieczyciela, wynikającym z umowy ubezpieczenia, jest udzielenie ochrony ubezpieczeniowej ubezpieczającemu (ubezpieczonemu) w okresie trwania umowy ubezpieczenia, ubezpieczający zaś zobowiązuje się do zapłacenia składki. Konsekwencją wynikającą z art. 813 § 1 k.c. jest zasada, że ubezpieczycielowi nie należy się składka za czas, w którym nie udziela ochrony ubezpieczeniowej, zatem zwracaną składkę ustala się proporcjonalnie do okresu niewykorzystanej ochrony ubezpieczeniowej. Składka jest podzielna, skoro obliczana jest za czas trwania odpowiedzialności ubezpieczeniowej. Czas nieudzielonej ochrony ubezpieczeniowej jest jedyną, wynikającą z art. 813 § 1 k.c., przesłanką warunkującą wysokość zwracanej składki. Przepis art. 813 § 1 k.c. ma charakter *iuris cogentis*, zatem zasada z niego wynikająca nie może zostać zmieniona w wyniku swobody kontraktowej. Zatrzymanie przez zakład ubezpieczeń części składki większej, niż to wynika z jej proporcjonalnego rozliczenia w stosunku do czasu nieudzielonej ochrony

ubezpieczeniowej, narusza dyspozycję wynikającego z tego przepisu unormowania. W ocenie Prezesa Urzędu zakład ubezpieczeń nie jest uprawniony do uzależnienia wysokości zwracanej składki od wykorzystanej części sumy ubezpieczenia. Organ odwołał się do uzasadnienia projektu rządowego nowelizacji, na mocy której wprowadzono do art. 813 § 1 k.c. zdanie drugie. Zgodnie z jego treścią zmiana „*art. 813 § 1 k.c. ma na celu wyraźne podkreślenie, że w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia przed upływem okresu na jaki została zawarta, ubezpieczającemu przysługuje zwrot składki za okres niewykorzystanej ochrony ubezpieczeniowej. Mimo obowiązywania art. 813 § 1 k.c. w dotychczasowym brzmieniu ubezpieczyciele bardzo często zastrzegają w ogólnych warunkach ubezpieczenia, że nie dokonują zwrotu składki za czas, w którym nie świadczyli ochrony ubezpieczeniowej. Wprowadzenie przepisu usunie powstające obecnie na tym tle wątpliwości*” (druk sejmowy nr 353). Zgodnie z niezmienną zasadą obliczania wysokości zwracanej składki należy się ona ubezpieczającemu w każdym przypadku, o ile nie wyczerpana została suma ubezpieczenia, a doszło do rozwiązania umowy. Prezes Urzędu przyjął także, w oparciu o orzecznictwo Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, że zwrot składki przysługuje zarówno w przypadku szkody częściowej, jak i całkowitej, jeśli szkoda nie wyczerpuje sumy ubezpieczenia (z odwołaniem do wyroków Sądu Okręgowego w Warszawie z 25 maja 2007 r. XVII AmC 83/06; z 27 czerwca 2008 r. XVII Ama 135/2007). W przypadku odstąpienia od umowy ubezpieczenia lub wypowiedzenia jej, świadczenie ubezpieczającego zostało spełnione w całości, zaś świadczenie ubezpieczyciela tylko częściowo, dlatego powinien on zwrócić składkę za niewykorzystany okres ochrony ubezpieczeniowej. Zdaniem Prezesa Urzędu, taka interpretacja art. 813 § 1 k.c. nie przeczy treści art. 18 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. Nr 124, poz. 1151, ze zm., dalej jako ustawa o działalności ubezpieczeniowej), gdyż przepis ów dotyczy sposobu ustalania składki ubezpieczeniowej oraz zobowiązuje zakład ubezpieczeń do takiego określania w umowie zasad wyliczania składki, aby były jasne i zrozumiałe dla nabywcy. Przepis art. 18 ustawy o działalność ubezpieczeniowej nie normuje zasad zwrotu składki w przypadku rozwiązania umowy przed upływem okresu, na jaki została zawarta. Działanie powoda polegające na umieszczeniu we wzorcach

umownych postanowienia uzależniającego wysokość zwracanej składki od wysokości wypłaconego już odszkodowania godzi w jedyną i niezmienną regułę wynikającą z art. 813 § 1 k.c., z której wynika, że zwraca się składkę proporcjonalną do okresu, za który nie udzielono ochrony ubezpieczeniowej.

Na tej podstawie Prezes Urzędu uznał, że zawarte w stosowanych przez powoda do zawierania umów z konsumentami wzorcach umownych postanowienie o treści „składkę podlegającą zwrotowi ustala się proporcjonalnie do niewykorzystanego okresu ochrony ubezpieczeniowej oraz niewykorzystanej sumy ubezpieczenia” jest sprzeczne z art. 813 § 1 k.c. Ubezpieczyciel uzyskuje nieuzasadnione korzyści w postaci nienależnej mu części składki. Natomiast konsument doznaje uszczerbku w swoim majątku, gdyż nie jest mu zwracana pełna składka za niewykorzystany okres ochrony, co prowadzi do zachwiania równowagi kontraktowej.

Za stwierdzone naruszenie zakazu z art. 24 uokik Prezes Urzędu nałożył na powoda karę w wysokości 9.861.347 zł, co stanowi 0,12% przychodu powoda za 2008 r., stanowiący podstawę do obliczenia karty i 1,2% maksymalnej wielkości kary jaka mogłaby być nałożona. Przy ustalaniu wysokości kary Prezes Urzędu wziął pod uwagę, iż poprzez wprowadzenie przesłanki niewykorzystanej sumy ubezpieczenia, jako warunkującej wysokość zwracanej składki z tytułu niewykorzystanego okresu ochrony ubezpieczeniowej dochodzi do ograniczenia wysokości zwracanej konsumentowi składki. Naruszenie powstaje już w momencie zawarcia umowy. Przedsiębiorca, wykorzystując swoją przewagę, kształtuje treść postanowień regulujących kwestie zwrotu składki w taki sposób, że bezprawnie pozbawia konsumenta, w przypadku rozwiązania umowy, roszczenia o zwrot składki za niewykorzystany okres ochrony ubezpieczeniowej w pełnej wysokości, które to roszczenie przysługuje mu z mocy prawa. Praktyka ta w sposób istotny wpływa na sferę uprawnień konsumenta. Przy określaniu wysokości kary Prezes Urzędu uwzględnił także ogólnopolski zasięg stosowanej przez powoda praktyki, ilość zawartych z konsumentami umów (3.963.538 zł) oraz długotrwały charakter naruszenia (wzorce stosowano od 16 kwietnia 2008 r.).

Powód zaskarżył decyzję Prezesa Urzędu w całości co do zasady, jak i co do wysokości nałożonej kary. Zaskarżonej decyzji zarzucił naruszenie: 1) art. 268a

w zw. z art. 156 § 1 pkt 1 kpa i art. 83 uokik; 2) art. 101 ust. 2 uokik w zw. z art. 33 ust. 4, 5 i 6 uokik i w zw. z § 4 ust. 3 i § 7 rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 17 lipca 2007 r. w sprawie właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz.U. 2007 Nr 134, poz. 939, rozporządzenie w sprawie właściwości z 2007 r.); 3) § 2 ust. 3 w zw. z § 2 ust. 1 Statutu Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, stanowiącego Załącznik do Zarządzenia nr 146 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Monitor Polski Nr 97, poz. 846) w zw. z art. 34 uokik; 4) art. 385¹ k.c.; 5) art. 9 k.p.a. w zw. z art. 83 uokik; 6) art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c., art. 83 uokik oraz art. 6, 7, 8 i 77 § 1 k.p.a.; 7) art. 27 ust. 1 w zw. z art. 27 ust. 2 i art. 83 uokik oraz art. 6, 7, 8 i 77 § 1 k.p.a.; 8) art. 805 § 1 k.c. w zw. z art. 813 § 1 k.c.; 9) art. 24 ust. 1 i 2 pkt 1 uokik; 10) art. 24 ust. 1 i 2 uokik; 11) art. 813 § 1 k.c. w zw. z art. 805 § 1 k.c. i w zw. z art. 18 ust. 2 ustawy o działalności ubezpieczeniowej; 12) art. 813 § 1 zd. 1 k.c., 13) art. 813 § 1 zd. 2 k.c.; 14) art. 106 ust. 1 pkt. 4 w zw. z art. 111 uokik i w zw. z art. 83 uokik, a także art. 6, 7, 8, 11 oraz art. 77 § 1 k.p.a.

Sąd Okręgowy - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z 14 listopada 2011 r. oddalił w całości odwołanie powoda.

Powód wniósł apelację od tego wyroku, wskutek której został on uchylony wyrokiem Sądu Apelacyjnego z 5 lipca 2012 r. Przekazując sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania Sąd drugiej instancji zwrócił w szczególności uwagę na konieczność rozważenia dopuszczalności i skuteczności dokonanego przez Prezesa Urzędu przekazania sprawy Delegaturze Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów we W. przed wszczęciem postępowania i związanych z tym implikacji w zakresie udzielnego Dyrektorowi Delegatury pełnomocnictwa, pod kątem ewentualnej nieważności przedmiotowej decyzji.

Sąd Okręgowy, rozpoznając ponownie sprawę, wyrokiem z 18 stycznia 2013 r. uchylił zaskarżoną decyzję w całości.

Nie dopatrując się uchybień proceduralnych po stronie Prezesa Urzędu, Sąd pierwszej instancji miał na względzie, że Prezes Urzędu w upoważnieniu z 2 lipca 2009 r. przekazał sprawę do rozpoznania Delegaturze Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów we W. i upoważnił ją do podjęcia czynności wynikających z uokik,

dotyczących wszczęcia i prowadzenia postępowania na podstawie art. 49 ust. 1 w zw. z art. 24 ust. 1 i 2 uokik oraz do wydania decyzji w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów przeciwko powodowi. W oparciu o powyższe upoważnienie, delegatura wszczęła z urzędu i prowadziła postępowanie przeciwko powodowi. Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do uznania zaskarżonej decyzji za dotkniętą wadą nieważności. Postępowanie prowadzone przez Prezesa Urzędu na charakter szczególny w stosunku do postępowania regulowanego w k.p.a., stąd wynika subsydiarne stosowanie k.p.a. w postępowaniach prowadzonych na podstawie uokik. Sposób ustalania właściwości miejscowej Prezesa Urzędu został kompleksowo uregulowany w art. 33 ust. 1 uokik oraz w wydanym na podstawie art. 33 ust. 3 uokik rozporządzeniu w sprawie właściwości z 2007 r. Ponadto z art. 33 ust. 6 uokik wynika, że decyzje i postanowienia w sprawach z zakresu właściwości delegatur oraz w sprawach przekazanych do załatwienia przez Prezesa Urzędu, na podstawie ust. 1, dyrektorzy delegatur wydają w imieniu Prezesa Urzędu. Niniejsza sprawa należała do właściwości Prezesa Urzędu - Centrali Urzędu w W., jednakże na podstawie art. 33 ust. 5 uokik mogła być przekazana do załatwienia właściwej delegaturze. Upoważnienie z 2 lipca 2009 r. należy traktować jako przekazanie sprawy w rozumieniu art. 33 ust. 5 uokik delegaturze we W., zanim jeszcze zostało wydane postanowienie w przedmiocie wszczęcia postępowania.

Natomiast Sąd Okręgowy w W. uznał za zasadny zarzut naruszenia art. 813 § 1 k.c. Odwołując się do zasad ustalania składki ubezpieczeniowej zawartych w art. 18 ustawy o działalności ubezpieczeniowej, z uwagi na niejednoznaczne brzmienie art. 813 § 1 k.c., Sąd Okręgowy stwierdził, że należy uznać za dopuszczalne uzależnienie zwrotu składki także, obok okresu ubezpieczenia, od kwoty wypłaconego odszkodowania. Sąd Okręgowy podkreślił, że sporne postanowienie było już przedmiotem oceny SOKiK, który w sprawie o sygnaturze akt [...] uznał, że nie narusza ono dyspozycji art. 813 § 1 k.c. Na tej podstawie Sąd pierwszej instancji orzekł, że Prezes Urzędu nie wykazał bezprawności czynu powoda w zakresie praktyki zarzucanej w pkt II zaskarżonej decyzji, co skutkowało jej uchyleniem w powyższym zakresie oraz w zakresie nałożonej kary pieniężnej.

Prezes Urzędu zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego apelacją. Sąd Apelacyjny wyrokiem z 6 listopada 2013 r. uwzględnił częściowo apelację Prezesa Urzędu i zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że utrzymał w mocy decyzję Prezesa Urzędu w części dotyczącej praktyki zarzuconej powodowi w punkcie II zaskarżonej decyzji i obniżył wysokość wymierzonej powodowi kary pieniężnej do kwoty w wysokości 1.643.557,80 zł, a w pozostałym zakresie apelację oddalił.

Sąd Apelacyjny uznał za uzasadniony zarzut naruszenia art. 813 § 1 zdanie drugie k.c., poprzez jego błędną wykładnię i w konsekwencji przyjęcie, że w świetle regulacji wyżej wymienionego przepisu dopuszczalne jest uzależnienie wysokości zwracanej składki ubezpieczeniowej nie tylko od niewykorzystanego okresu ubezpieczeniowego ale również od faktu wcześniejszego wypłacenia odszkodowania, które nie wyczerpuje sumy gwarancyjnej, co z kolei narusza przepis art. 24 ust. 1 i 2 uokik wskutek stwierdzenia, że powód nie stosował, w rozważanym zakresie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów.

Sąd Apelacyjny nie dopatrył się konieczności sięgania po instrumenty wykładni systemowej bądź celowościowej, gdyż zdaniem sądu art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. (mający charakter *iuris cogentis*) został sformułowany w sposób jednoznaczny. Ustawodawca przewidział w nim tylko jedną przesłankę warunkującą wysokość zwracanej składki, którą jest niewykorzystany okres ochrony ubezpieczeniowej (jeżeli ochrona nie ustała wcześniej w wyniku wypłaty odszkodowania w wysokości odpowiadającej sumie gwarancyjnej). Pogląd ten odnajduje także potwierdzenie w doktrynie i wbrew stanowisku powoda nie jest on odosobniony. Sąd Apelacyjny nie uwzględnił argumentacji powoda o konieczności rozważenia ekonomicznego aspektu kalkulacji składki oraz o potencjalnym niebezpieczeństwie związanym z koniecznością jej zwrotu mimo wykorzystania znacznej części sumy ubezpieczenia. Podkreślił, że ustawodawca formułując przepis art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. w sposób tak jednoznaczny przyjął, że przywołana przez powoda sytuacja mieści się w granicach ryzyka gospodarczego, jakie wiążą się z prowadzeniem przez wyspecjalizowany podmiot świadczeń w zakresie usług ubezpieczeniowych na rzecz konsumentów, wobec których podmiot ten zachowuje przewagę ekonomiczną.

Sąd Apelacyjny podkreślił konieczność nałożenia na powoda kary pieniężnej, podzielił jednak argumentację powoda podniesioną w odwołaniu, że praktyka stosowana przez powoda nie mogła mu przynieść znacznej korzyści finansowej, gdyż przypadki wcześniejszego wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia, gdy doszło do częściowej wypłaty odszkodowanie, nie występowały często. Ponadto nie sposób uznać, że powód działał umyślnie i w złej wierze. Powód mógł bowiem pozostawać w mylnym przekonaniu, że stosowane przez niego, sporne postanowienie nie narusza zbiorowych interesów konsumentów, ze względu na wcześniejsze oddalenie apelacji od wyroku SOKiK, uznającego za dozwolone postanowienie, w którym powód wiązał obowiązek zwrotu składki za niewykorzystany okres ubezpieczeniowy z faktem częściowej wypłaty odszkodowania (wyrok Sądu Apelacyjnego z 30 stycznia 2008 r.). Nie oznacza to, że powodowi nie można przypisać winy w postaci niedbalstwa, poprzez brak konsultacji z Prezesem Urzędu w zakresie implementacji do wzorców umownych wymogów wynikających z art. 813 § 1 zd. 2 k.c. Sąd Apelacyjny przychylił się zatem do zarzutu powoda, że przy ustalaniu rozmiaru kary Prezes Urzędu nie uwzględnił w należyty sposób kryteriów określonych w art. 111 uokik.

Sąd Apelacyjny podzielił również stanowisko Sądu Okręgowego w zakresie oceny ważności zaskarżonej decyzji. W ocenie Sądu drugiej instancji Prezes Urzędu mógł przekazać niniejszą sprawę do rozpoznania delegaturze Urzędu we W., w celu wszczęcia i prowadzenia postępowania przeciwko powodowi i wydania decyzji w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Powód zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części, w zakresie punktu 1 podpunkty II, III i IV wyroku, tj. w części, w jakiej Sąd Apelacyjny zmienił wyrok SOKiK poprzez utrzymanie w mocy decyzji w części, tj. w zakresie punktu II decyzji i zmianę decyzji w części, tj. w zakresie punktu III pkt 2 decyzji oraz poprzez oddalenie odwołania powoda od decyzji w pozostałej części i zniesienie wzajemnie między stronami kosztów postępowania, oraz w zakresie punktu 3 wyroku, tj. w części rozstrzygającej o kosztach postępowania apelacyjnego.

Zaskarżonemu wyrokowi powód zarzucił naruszenie prawa materialnego: 1) art. 813 § 1 zd. 2 w zw. z art. 805 § 1 i 2 pkt 1 w zw. z art. 824 § 1 k.c. w zw. z art. 18 ust. 1, 2 i 3 ustawy o działalności ubezpieczeniowej; 2) art. 813 § 1 zd. 2

k.c.; 3) art. 24 ust. 1 i 2 uokik; 4) art. 415 k.c. w zw. z art. 24 ust. 1 i 2 uokik oraz w zw. z art. 106 ust. 1 pkt 4 uokik; 5) art. 106 ust. 1 pkt 4 uokik.; 6) art. 106 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 111 uokik. Ponadto, powód zarzucił naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. 1) art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; 2) art. 385 oraz art. 386 § 1 w zw. z art. 479^{31a} § 3 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz w zw. z § 4 ust. 3 rozporządzenia w sprawie właściwości z 2007 r. w zw. z art. 33 ust. 3, 4, 5 i 6 uokik oraz w zw. z art. 6, art. 19 i art. 156 § 1 pkt 1 k.p.a. w zw. z art. 83 uokik; 3) art. 385 oraz art. 386 § 1 w zw. z art. 479^{31a} § 3 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz w zw. z art. 33 ust. 6 uokik, a także art. 268a i art. 156 § 1 pkt 1 k.p.a. w zw. z art. 83 uokik.

Powód wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez uchylenie decyzji także w punkcie II oraz w punkcie III ppkt 2 decyzji oraz zasądzenie od Prezesa Urzędu na rzecz powoda kosztów postępowania przed Prezesem Urzędu. W razie uwzględnienia wniosku o uchylenie wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy powód wniósł o orzeczenie zwrotu spełnionego świadczenia i zasądzenia od pozwanego na rzecz powoda kwoty 1.643.557,80 złotych.

W odpowiedzi na skargę powoda, Prezes Urzędu wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna powoda okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw.

Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw do uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., ponieważ uzasadnienie wyroku Sądu drugiej instancji pozwala na kontrolę toku rozumowania Sądu w kontekście podjętego rozstrzygnięcia.

Bezpodstawne są także pozostałe zarzuty procesowe skargi kasacyjnej powoda, które odnoszą się do wadliwości procedowania Prezesa Urzędu w wydanej w niniejszej sprawie decyzji w związku z przekazaniem sprawy do rozpoznania delegaturze we W. Powód podkreśla, że decyzja została wydana na podstawie upoważnienia, w którym Prezes Urzędu upoważnił delegaturę we W. i jej

dyrektora do podejmowania określonych czynności w ramach postępowania przeciwko powodowi. Powód przyjmuje, że w dacie udzielenia upoważnienia Prezes Urzędu nie mógł przekazać sprawy do właściwości delegatury, ponieważ postępowanie administracyjne nie zostało jeszcze wszczęte przez Centralę Urzędu. Po drugie, nie zachodził szczególny przypadek, o którym mowa w art. 33 ust. 5 uokik. Po trzecie, upoważnienie zostało skierowane do delegatury a nie do dyrektora delegatury, a jego zakres był zbyt wąski, gdyż nie obejmował podpisania decyzji, ani wydawania postanowień w toku postępowania.

Zgodnie z art. 33 ust. 5 uokik „w szczególnie uzasadnionych przypadkach Prezes Urzędu może [...] sprawę należącą do swojej właściwości przekazać do załatwienia wskazanej delegaturze”. Przepis art. 33 ust. 5 uokik pozwala na przejmowanie i przekazywanie spraw przez Prezesa Urzędu. Przekazywanie spraw następuje w ramach kompetencji Prezesa UOKiK do kierowania Urzędem. Przekazana może być każda sprawa z zakresu działania Prezesa Urzędu, a przekazanie może nastąpić w każdym czasie. W uzupełnieniu powyższej regulacji § 4 ust. 3 rozporządzenia w sprawie właściwości z 2007 r. stanowi, że jeżeli praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów ujawniają się na całym lub znacznej części rynku krajowego, właściwy w tych sprawach jest Prezes Urzędu - Centrala w W. Właściwość organu administracji publicznej to prawo do władczej konkretyzacji normy materialnego prawa administracyjnego przez rozstrzygnięcie o uprawnieniach lub obowiązkach jednostki. Podejmując postępowanie organ administracji publicznej obowiązany jest zbadać właściwość w stadium wszczęcia i w następnych stadiach prowadzących do rozstrzygnięcia sprawy przez wydanie decyzji. W doktrynie postępowania administracyjnego wyróżnia się właściwość ustawową (wynikającą z przepisu ustawy) oraz właściwość delegacyjną (wynikającą z przekazania danej sprawy lub czynności w danej sprawie). Instytucja właściwości delegacyjnej dopuszcza przesunięcia właściwości ustawowej na inny organ administracji publicznej. Podkreśla się przy tym, że zakres przekazania właściwości ustawowej obejmuje przekazanie właściwości do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy. Organ musi być właściwy na etapie podejmowania czynności wszczęcia postępowania oraz w trakcie jego prowadzenia.

W niniejszej sprawie właściwość ustawowa, ze względu na treść § 4 ust. 3 rozporządzenia w sprawie właściwości z 2007 r. oraz charakter działalności powoda i praktyki, przysługiwała Prezesowi Urzędu - Centrali w W. Przekazanie sprawy do załatwienia delegaturze na podstawie art. 33 ust. 5 uokik powoduje, że delegatura niewłaściwa na podstawie przepisów rozporządzenia w sprawie właściwości delegatur staje się właściwa do wszczęcia postępowania i wydania decyzji, a w konsekwencji decyzja nie została wydana z naruszeniem przepisów o właściwości. Nie ulega wątpliwości, że w niniejszej sprawie w aktach postępowania administracyjnego znajduje się pismo, z którego wynika jednoznacznie, że sprawa została przekazana przez Prezesa Urzędu - Centralę do rozpoznania delegaturze we W. Zdaniem Sądu Najwyższego przekazanie, o którym mowa w art. 33 ust. 5 uokik, możliwe jest przed wszczęciem postępowania. Przepisy odnoszące się do właściwości delegatur i Centrali Urzędu stanowią o załatwieniu i przekazywaniu spraw „należących do właściwości” poszczególnych jednostek organizacyjnych Urzędu. Ponieważ postępowania prowadzone są „w sprawach”, przekazanie sprawy na podstawie art. 33 ust. 5 uokik upoważnia delegaturę do podjęcia czynności koniecznych do jej załatwienia, w szczególności zaś do uruchomienia stosownego postępowania.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie przyjmuje, że brak uzasadnienia „szczególnie uzasadnionego przypadku” nie powoduje, że decyzja wydana przez delegaturę została wydana z naruszeniem przepisów o właściwości. O takim naruszeniu można mówić w przypadku wydania decyzji przez delegaturę bez stosownego przekazania sprawy przez Prezesa Urzędu. Należy jednak podkreślić, że z uwagi na treść art. 33 ust. 5 uokik, należy oczekiwać od Prezesa Urzędu choćby minimalnego uzasadnienie powodów przekazanie sprawy do rozpoznania delegaturze.

Zgodnie z art. 33 ust. 6 uokik „decyzje i postanowienia [...] sprawach przekazanych do załatwienia przez Prezesa Urzędu na podstawie ust. 5 dyrektorzy delegatur wydają w imieniu Prezesa Urzędu”. Z przepisu tego wynika upoważnienie dyrektora delegatury do załatwiania spraw w imieniu Prezesa Urzędu w granicach właściwości delegatury. Przekazanie sprawy należącej do właściwości Centrali Urzędu do załatwienia delegaturze Urzędu na podstawie art. 33 ust. 5 uokik

powoduje, że z mocy art. 33 ust. 6 uokik, bez potrzeby dodatkowego upoważnienia, dyrektor delegatury jest właściwy do wydania wszelkiego rodzaju decyzji i postanowień. Kompetencja dyrektora delegatury, o której mowa w art. 33 ust. 6 uokik, ma charakter ustawowy i nie jest konieczne wydanie dodatkowego upoważnienia. Jeżeli zaś organ takie upoważnienie wyda dla dyrektora delegatury, nie można z takiego upoważnienia wywodzić, że ma ono węższy zakres, niż wynikający z art. 33 ust. 6 uokik.

Dla oceny zasadności podstaw skargi w zakresie prawa materialnego kluczowe znaczenie ma zarzut naruszenia art. 813 § 1 zdanie drugie k.c., gdyż od oceny prawidłowości wykładni tego przepisu przez Sąd Apelacyjny zależy ocena prawidłowości zastosowania pozostałych przepisów powołanych w podstawach skargi.

Zgodnie z art. 813 § 1 zdanie pierwsze k.c. składkę oblicza się „za czas trwania odpowiedzialności ubezpieczyciela”, zaś stosownie do zdania drugiego „W przypadku wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia przed upływem okresu na jaki została zawarta umowa, ubezpieczającemu przysługuje zwrot składki za okres niewykorzystanej ochrony ubezpieczeniowej”. Uznając za bezpodstawny zarzuty obejmujące swą podstawą art. 813 § 1 k.c., Sąd Najwyższy w obecnym składzie miał na względzie, że przepis ten jest jasny i klarowny w tym sensie, że w jego obu zdaniach wyeksponowano znaczenie czynnika czasu. Skoro zgodnie ze zdaniem pierwszym składkę oblicza się za czas trwania odpowiedzialności ubezpieczyciela, to następstwem skrócenia okresu trwania tej odpowiedzialności w wyniku wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia jest przewidziane w zdaniu drugim zmniejszenie wysokości składki ostatecznie należnej ubezpieczycielowi. Po wygaśnięciu stosunku ubezpieczenia ubezpieczyciel nie świadczy już ochrony ubezpieczeniowej, a składka należy się za zapewnienie tej ochrony („trwanie odpowiedzialności” zgodnie z treścią art. 813 § 1 zd. 1 k.c.). Sąd Najwyższy uznał, że przepisu art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. nie można interpretować w ten sposób, by podstawowe znaczenie nadać zwrotowi „niewykorzystana ochrona ubezpieczeniowa”, ponieważ w art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. ustawodawca nadał pierwszoplanowe znaczenie „okresowi”, przez który ubezpieczający zapewniał pierwotnie sobie lub ubezpieczonemu ochronę ubezpieczeniową, lecz ostatecznie z

tej ochrony nie skorzystał. Wykładnia proponowana przez powoda, zgodnie z którą art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. uzależnia wysokość zwrotu składki nie od samego „okresu” niewykorzystanej ochrony ubezpieczeniowej, lecz także od „poziomu” tej ochrony ubezpieczeniowej, jaki ubezpieczyciel miał na podstawie umowy ubezpieczenia zapewnić w przedziale między pierwotną a faktyczną datą wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia, byłaby zdaniem Sądu Najwyższego nie do pogodzenia nie tylko z brzmieniem przepisu, ale także z *ratio legis* art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. Obowiązujące brzmienie nadano temu przepisowi w reakcji na praktyki ubezpieczycieli odmawiających zwrotu części składki mimo zaprzestania udzielania ochrony ubezpieczeniowej. Dlatego Sąd Najwyższy uznał, że wysokość składki podlegającej zwrotowi powinna być obliczona według proporcji, w jakiej okres niewykorzystanej ochrony ubezpieczeniowej pozostaje do całego okresu, w jakim pierwotnie miała trwać odpowiedzialność ubezpieczyciela. Powoduje to, że sprzeczne z art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. jest uzależnianie wysokości składki podlegającej zwrotowi od tego, czy do momentu wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia wykorzystano już częściowo sumę ubezpieczenia. Powód został zaś ukarany właśnie za takie zachowanie, gdyż w stosowanych ogólnych warunkach dla różnych ubezpieczeń posługiwał się postanowieniem wzorca, zgodnie z którym „składkę podlegającą zwrotowi ustala się proporcjonalnie do niewykorzystanego okresu ochrony ubezpieczeniowej oraz niewykorzystanej sumy ubezpieczenia”. Aby postanowienie tego rodzaju mogło zostać uznane za zgodne z art. 813 § 1 zdanie drugie k.c., przepis ten musiałby mieć inną treść, nawiązującą do stopnia wykorzystania sumy ubezpieczenia.

Z tych samych względów Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw do uwzględnienia przy wykładni art. 813 § 1 zdania drugiego k.c. zasad kalkulacji składek przewidzianych w art. 18 ust. 1, 2 i 3 ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że nawet w przypadku innego brzmienia art. 813 § 1 zdanie drugie k.c., uzależnienie wysokości zwracanej składki od rozróżnienia składki brutto i składki netto, wymagałoby przedstawienia transparentnej kalkulacji przez ubezpieczyciela w umowie zawieranej z konsumentem, tak by z góry wiadomo było, jaka część składki może ewentualnie

podlegać zwrotowi w przypadku przedterminowego wygaśnięcia stosunku ubezpieczenia.

Kierując się przyjętą powyżej wykładnią art. 813 § 1 zdanie drugie k.c., zbieżną z interpretacją przyjętą przez Sąd Apelacyjny, za bezpodstawny należało uznać zarzut naruszenia art. 24 ust. 1 i 2 uokik.

Przekonanie Sądu Najwyższego w obecnym składzie co do wykładni art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. rzutuje na ocenę zarzutów skargi kasacyjnej powoda dotyczących nałożenia i wysokości kary pieniężnej. Sąd Najwyższy podziela argumentację powoda, zgodnie z którą brak konsultacji przez ubezpieczyciela z Prezesem Urzędu nowych wzorców umów w zakresie poprawności realizacji praw konsumenta wynikających z art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. nie umożliwia przypisania powodowi nieumyślności w naruszeniu art. 24 uokik w zw. z art. 813 § 1 zdanie drugie k.c. Nie prowadzi to jednak do uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 415 k.c. w zw. z art. 24 ust. 1 i 2 uokik oraz w zw. z art. 106 ust. 1 pkt 4 uokik, a także art. 106 ust. 1 pkt 4 uokik oraz art. 106 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 111 uokik, opartych na założeniu nieumyślnego złamania zakazu z art. 24 uokik.

W sytuacji, gdy Sąd Najwyższy ostatecznie nie podzielił wątpliwości podnoszonych przez powoda w przedmiocie wykładni art. 813 § 1 zdanie drugie k.c., uznając ten przepis za jasny i oczywisty w kontekście praktyki przypisanej powodowi, brak powodów dla przyjęcia założenia, zgodnie z którym do naruszenia art. 813 k.c. doszło w okolicznościach wyłączających możliwość przypisania powodowi co najmniej nieumyślnego ingerowania w zbiorowe interesy konsumentów. Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 18 stycznia 2011 r., XVII AmC 38/10 wydany w sprawie tzw. abstrakcyjnej kontroli wzorców umów, w uzasadnieniu którego Sąd Okręgowy w Warszawie wyłożył art. 813 k.c. w sposób zbieżny z poglądami powoda, nie stanowi podstawy dla przyjęcia założenia o braku świadomości powoda co do bezprawności jego zachowania, gdyż orzeczenie to podjęto po dacie wydania decyzji zaskarżonej w niniejszej sprawie. Ponadto, zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2011 r., III CZP 119/10 postanowienie wzorca umowy, sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy, nie może być uznane za niedozwolone postanowienie umowne. Dlatego Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw dla uchylenia kary pieniężnej

nałożonej na powoda w oparciu o argumentację nawiązującą do wyroków Sądu Okręgowego w Warszawie z 3 listopada 2005 r., XVII Amc 2/05 i Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30 stycznia 2008 r., VI ACa 491/07, oddalających powództwo konsumenta o uznanie za niedozwolone postanowień wzorca sprzecznych z art. 813 k.c.

Zdaniem Sądu Najwyższego, kara pieniężna, w wysokości określonej w zaskarżonym wyroku, jest adekwatna do rodzaju stwierdzonego naruszenia oraz uwzględnia wyrażoną powyżej ocenę Sądu Najwyższego co do klarowności obowiązku ciążącego na powodzie na mocy art. 813 k.c., znaczenia przewidzianego w nim uprawnienia dla interesów konsumentów, okresu naruszenia, skali działalności powoda oraz dolegliwości kary w kontekście realizacji jej celów.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

eb